Baština Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

Antifašizam danas: svečana akademija povodom 50-godišnjice pobjede nad fašizmom (9. 5. 1945- 9. 5. 1995)

Redžić, Enver

1995

Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

https://bastina.anubih.ba/handle/123456789/922

Preuzeto s Baštine Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

https://bastina.anubih.ba/

AKADEMIJA NAUKA I UMJETNOSTI
BOSNE I HERCEGOVINE

ODBOR ZA OBILJEŽAVANJE 50-GODIŠNJICE
POBJEDE NAD FAŠIZMOM

SVEČANA AKADEMIJA POVODOM 50-GODIŠNJICE POBJEDE NAD FAŠIZMOM

(9. 5. 1945 – 9. 5. 1995)

Sarajevo, maj 1995.

AKADEMIJA NAUKA I UMJETNOSTI
BOSNE I HERCEGOVINE

ODBOR ZA OBILJEŽAVANJE
50-GODIŠNJICE POBJEDE NAD FAŠIZMOM

SVEČANA AKADEMIJA POVODOM 50-GODIŠNJICE POBJEDE NAD FAŠIZMOM

(9. 5. 1945 – 9. 5. 1995)

ANU BiH
АНУ БиХ

Akademik Enver Redžić

ANTIFAŠIZAM DANAS

Sarajevo, maj 1995.

ANU
ВіН
АНУ
БиХ

ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS OF
BOSNIA AND HERCEGOVINA

THE COMMEMORATION CEREMONY COMMITTEE
OF THE 50TH ANNIVERSARY OF
THE VICTORY OVER FASCISM

CELEBRATION
OF THE 50TH ANNIVERSARY OF
the VICTORY OVER FASCISM

(May 9, 1945 – May 9, 1995)

ANU
BiH
АНУ
БиХ

Academician Enver Redžić

ANTIFASCISM TODAY

Sarajevo, May 1995

ANU
ВіН
АНУ
БиХ

ANTIFAŠIZAM DANAS

U godini pobjede nad fašizmom, zajedno sa drugovima po ideji i borbi, vjerovao sam da je antihitlerovska koalicija otvorila novu eru istorije čovječanstva. Eru trajnog mira za koji je antifašističko čovječanstvo podnijelo nezampaćene žrtve. Takođe sam vjerovao da smo u ratu protiv njemačkih i italijanskih okupatora stvorili državu po najboljem modelu slobode, pravde i demokratije, najbolju državu u znaku ravnopravnosti njenih građana i naroda. Ideala je bilo na pretek, a snage za njihovo oživotvorenje u izobilju.

Poslije 50 godina od trijumfa antifašizma, ohlađeni od masovne euforije nošene i praćene kliktanjem i zanosom, zahvaćeni poletom u susret novom životu, u kome smo vidjeli ispunjenje svih naših

ANU BiH АНУ БиХ

demokratskih, civilizacijskih, socijalističkih, progresivnih, opštečovječanskih snova, našli smo se na planetarno iznevjerenoj stvarnosti, pod derutnom vlašću Ujedinjenih nacija, predvođenom egipatskim diplomatom Butrosom Galijem, utopljeni u sterilnoj Evropskoj Uniji Mejdžora, Miterana i Kola, pritisnuti pravoslavnom matuškom Borisa Jeljcina, u međunarodnom novom poretku, lišenom nosećih stubova, koji nedostatke životne sposobnosti pokušava da nadoknadi blještavom reklamom neuvjerljivih projekata.

Jedno je vrijeme koje je obilježilo 9. maj 1945, a drugo ovo današnje u znaku njegove 50-te obljetnice. Između ovih datuma imali smo jedan svijet koji je nastajao u procesu uobličavanja novih sistema i odnosa. Za pola stoljeća na licu svijeta nastajale su i nestajale crte kojima su obilježavane duboke promjene njegove strukture.

Generacija kojoj pripadam iznijela je našoj zemlji borbu protiv fašizma. Za ona je za oslobođenje dala svoje najbolje snage. Ipak, mi nismo pozvani da sudimo o vremenu u kojem smo stigli do zenita životnih mogućnosti i koje smo ispunili svojim djelovanjem.

Nije mnogo vremena prošlo od 9. maja 1945, a

svijet se podijelio na blokove i nesvrstane. Odnosi među blokovima zatezali su se do usijanja. Sukob se odlagao lokalnim ratovima, koji su se u Koreji, Vijetnamu i drugim zemljama završavali državnim podjelama u znaku blokovske pripadnosti.

Fašizam je u Evropi bio poražen kao politički poredak. Svakog 9. maja održavane su svečane akademije u metropolama i vojne parade na pobjedničkim trgovima. Antifašizam je usmjeravan u formu protokola, a fašizam se oglašavao provokacijama malobrojnih učesnika, koje je policija brzo rastjeravala. U Evropi i svijetu stvaralo se stanje u kome su tačke nemira mogle da se kontrolišu. Parlamentarna demokratija je upravljala društvenim tokovima u znaku smjenjivanja desnice i ljevice ili njihovim kompromisima. Zavladao je poredak ravnoteže sila koji je uglavnom odgovarao ravnoteži blokova.

I antifašizam je bio obilježen blokovskom pripadnošću, ali i saglasno vladajućem sistemu u društvu i dr zavi. Jugoslovenski antifašizam pratila je sjena Blajburga, događaje koji traži da bude naučno-objektivno istražen, kao i svaki društveni i politički fenomen od značaja i na taj način vraćen u zbilju istorije. Na Zapadu je u ime demokratije isticana opasnost od boljševičke diktature. Istok

ANU BiH АНУ БиХ

je pripisivao sebi u zaslugu pobjedu nad fašizmom. Svako je imao svoju doktrinu fašizma i svako je na svoj način politički osmišljavao svoju propagandu i određivao oblik antifašizmu. I na Zapadu i na Istoku, što dalje od 9. maja 1945, antifašizam je sve više gubio svoju izvornu dušu. Paradni sjaj nije mogao da mu je vrati. Od pokreta za slobodu čovjeka, u koji su se slijevale ljudske mase, pretvarao se u oficijelni praznik, čiju je sadržinu i forme određivao državni vrh. Ukrašavali su ga ešaloni formirani u nadležnim kancelarijama. Svaka država davala mu je pečat svoje političke filozofije. Koliko država, toliko i antifašizama. Tu se nalazi uzrok što 9. maj nije postao opštečovječanski praznik. U poraženim zemljama nije se ni pomišljalo da se svrstaju u stroj slavlja.

Godinama poslije drugog svjetskog rata Evropa i svijet kažnjavali su njemački narod moralno-političkim izopćenjem iz međunarodne političke zajednice. Izopćenje je bilo tako temeljito i išlo tako daleko da se Nijemac nije smio pojaviti na primjer u Holandiji, u kojoj je smatran kužno opasnim po njeno društvo. Osjećanje izolovanosti trajaće tako dugo dok zahvaljujući Maršalovom planu Njemačka ne obnovi razorenu industriju i ne uspostavi normalnu ekonomsku komunikaciju sa Ev

ropom i svijetom. Pod uticajem ovih psiholoških i materijalnih činilaca Njemačka je izabrala put demokratije i stabilizovala društvo, za razliku od Vajmarske republike koja je pala u gvozdeni Hitlerov zagrljaj. Ekonomski uspon i demokratska struktura Savezne Republike onemogućivali su da se u Njemačkoj obnovi fašizam. Poslije 50 godina od završetka drugog svjetskog rata Njemačka je velika sila ne po tome što bi ugrožavala svijet i prijetila mu velikim ratom, nego po tome što je svjetska ekonomska velesila, moderna država političkog pluralizma i progresa iza kojeg stoje imena Konrada Adenauera, Vili Branta, Helmuta Šmita, Helmuta Kola, ali i imena Franca Fišera, Hajnriha Bela, Ernsta Bloha, Gintera Grasa i mnogih drugih umova i stvaralaca. Za našu temu nije ni važno da li se u ovoj zemlji, rodnom zavičaju nacizma, obilježavaju godišnjice pobjede nad fašizmom. Za nju i za svijet je bitno da se u njoj uspješno zatvaraju prolazi fašizmu. To, barem, možemo reći za prvu polovinu vijeka od pobjede nad fašizmom. Takođe imamo razloga da se radujemo što jedan veliki Nijemac, koji je i sam morao da bježi u emigraciju ispred fašizma, nije bio u pravu kada je pisao da će "fašistička epoha Zapada... još dugo živjeti uprkos vojnoj pobjedi nad fašizmom". Na radost Evrope i svijeta Zapad živi pola stoljeća bez

ANU BiH АНУ БиХ

fašizma. Sa zadovoljstvom opraštamo Tomasu Manu na promašenom predviđanju, jer nam je ostavio Budenbrokove, Lotu u Vajmaru, Čarobni brijeg, Doktora Faustusa, literaturu neprolazne vrijednosti. Mi vjerujemo onim Nijemcima koji kažu da je Hitler posljednji potomak teutonskog plemena koji je zaprijetio čovječanstvu uništenjem.

Simbolično je to potvrdio Vili Brant kada se na koljenima poklonio pred spomenikom žrtvama nacističkih zločina u Osvijencimu. Bio je to i ostao zapamćen prizor, koji je nadahnućem i ljudskom istinitošću nadvisio i nadživljava mnoge svečane akademije u čast pobjede nad fašizmom.

Prije 10 godina, 9. maja 1985, kao delegat ANUBIH-a i Savjeta akademija Jugoslavije učestvovao sam na Međunarodnoj naučnoj konferenciji u Moskvi povodom 40-godišnjice pobjede nad fašizmom. Ovoj konferenciji podnio sam referat pod naslovom: "Doprinos jugoslovenskih naroda pobjedi nad fašizmom u drugom svjetskom ratu". Po sadržaju i obliku referat je predstavljao naučnu analizu relevantnih istorijskih činjenica, koja je zaključena ocjenom da je naš doprinos izražen prvenstveno u fenomenu obnovljene jugoslovenske državne zajednice. U međuvremenu, u svijetu su se odigrali procesi i događaji, koji su socijalno i

politički preobrazili prostore na istočnoj hemisferi Evrope.

Povodom 50-godišnjice pobjede nad fašizmom moje slovo će, umjesto globalnog osvrta referatskog oblika, biti iskaz ličnih razmišljanja i komentara o fragmentima i dionicama tokova na kojima sam kraće ili duže zastao, pobuđen njihovom fenomenologijom da bih ih zadržao u svom čulnom ili misaonom aparatu saglasno snazi percepcije da uspori njihovu prolaznost. U stvari, ma koliko želio i nastojao da sačuvam ovaj ili onaj trenutak, svaki put bih se iznova uvjeravao u istinitost ljudskog iskustva da je vječnost života u njegovoj prolaznosti, da bez prolaznosti nema života, kao što bez dijelova nema cjeline. Kao i da su valjana samo ona saznanja koja se u pismenom obliku saopštavaju. Ja, razumije se, nemam ambiciju da ovim kazivanjem mjerim i određujem rang valjanosti njegovih kompozicionih i sustavnih elemenata, ali sam siguran da ga tvore moja sopstvena rasuđivanja, da počiva na ličnom osjećanju i doživljaju vremena i časaka koji ga čine.

Prihvatajući prijedlog da za ovu svečanost pripremim referat, riješio sam da izbjegnem jubilarni pristup, iako se radi o izuzetno značajnom jubileju. Činjenica da obilježavanje 50-godišnjice pob-

jede nad fašizmom organizuje ANUBiH govorila bi u prilog naučnog karaktera referata, a pošto ga podnosi istoričar trebalo bi da nosi značajke istoriografskog teksta. Nasuprot ovim logičkim pretpostavkama odlučio sam da izbjegnem konvencionalnost. Slobodnije razmatranje u obliku teza najpogodnija je forma koja mi se ovim povodom nudi.

Opasnost da fašizam zavlada svijetom podstakla je stvaranje antihitlerovske koalicije. Ona je 9. maja 1945. fašizam bacila na koljena. Ubrzo je naprslo jedinstvo antifašističkog ratnog saveza. U periodu 1939 - 1945. fašizam i antifašizam bili su ratni blokovi. Pobjednom 9. maja oni su izgubili razlog postojanja. Umjesto ratnih, obrazuju se mirnodopski blokovi. Istorijska je zakonitost da svijet ne može bez podjela, jer se održava na razlikama i suprotnostima. Pobjeda nad fašizmom dala je šansu demokratiji, ali i komunizmu. Podjela svijeta izvršena je u znaku ovih suprotnosti.

Unutar tako podijeljenog svijeta ostalo je prostora za fašizam, a još više za antifašizam. U pravu je bio popularni ruski novinar i pisac Ilja Erenburg kada je izrazio svoje uvjerenje da pobjedom nad Hitlerom fašizam nije sahranjen. Ipak, vojni poraz ukinuo mu je pretpostavke da se uzdigne do velike opasnosti. Istovremeno, poučeno skupo plaćenim

iskustvom u drugom svjetskom ratu, koji je u smrt odbio oko 60 miliona ljudi, od čega je ubijeno, ugušeno i spaljeno 6 miliona jevreja u fašističkim koncentracionim logorima u gas komorama, čovječanstvo nije sebi dopustilo komfor opuštenosti. Antifašistička svijest na svim paralelama i meridijanima traje i egzistira kao njegova savremena politička praksa i filozofija. U njoj je materijalizovana i izražena snaga koja već desetljećima spriječava svjetsku katastrofu nuklearnim ratnim obračunom.

Postignuta prije 50 godina, pobjeda nad fašizmom od spasonosnog je značaja za čovječanstvo. To je događaj koji nema paralele u modernoj istoriji svijeta za njegovu egzistenciju i budućnost.

Ako je fašizam, po riječima jednog sociologa, pojava sudbonosna za tok evropske i svjetske istorije, antifašizam je opredjeljenje čovječanstva za odnose i svjetski poredak koji mu garantuje opstanak i perspektivu civilizovanog života, materijalnog i kulturnog bogastva. Drugim riječima, antifašizam je filozofija jedinstva svijeta, filozofija koja, nasuprot međudržavnim podjelama i granicama, premošćuje podjele i ujedinjuje svijet. Antifašizam je filozofija mira, jedina filozofija, koju usvajaju svi narodi i religije svijeta. Iz pokreta koji je imao prevashodno politički karakter i koji

s razlogom nije prestao da postoji kao politički pokret, antifašizam je postao moralna ideja svijeta, mogli bismo reći svojevrsni pogled na svijet u kojem se ukidaju političke i ideološke podjele. Antifašizam je metodologija ujedinjavanja čovječanstva. On je stvorio Ujedinjene nacije, svjetski parlament i svjetsku vladu, čiji je zadatak da čuva mir u svijetu, razvija i unapređuje međunarodnu saradnju. Povelja UN ima značaj ustava, čija osnovna načela predstavljaju univerzalne vrijednosti demokratije. Glavni principi Povelje, međunarodnog ugovora koji su sklopile članice UN 26. juna 1945. u San Francisku, ističu suverenu jednakost članova, mirno rješavanje sporova i nemiješanje u unutrašnje poslove pojedine države. Pola stoljeća postojanja Ujedinjenih nacija opravdavaju njihovo osnivanje. Ujedinjene nacije izdržale su ozbiljne krizne periode i svojim odlukama uticale da se prevaziđu mnoge krizne situacije u raznim dijelovima svijeta. Naročito značajna njihova uloga bila je u toku tzv. hladnog rata između blokova i očuvanje mirne koegzistencije među njima.

UN predstavljaju veliku tekovinu antifašizma i istovremeno su realno uporište perspektive antifašizma. Oni se uzajamno uslovljavaju. Antifašizam je bio i ostaje pretpostavka UN. UN su

moćna podrška antifašizmu, danas i ubuduće. Kao što nije moglo biti UN bez antifašizma, ni antifašizma u savremenim mogućnostima i oblicima ne bi moglo biti bez UN. Uticaj UN mjeri se snagom antifašizma i obratno, snaga antifašizma izražava se uticajem UN na međunarodne odnose i svjetske tokove. Čovječanstvo u cjelini ima razloga i realnih pretpostavki da prizna pozitivnu ulogu UN, ali i osnova za kritiku njihovih nedostataka, promašenih i pogrešnih poteza.

U drugoj polovini ovoga stoljeća nastale su mnoge međunarodne organizacije, koje se potvrđuju kao instrumenti povezivanja svijeta. Nema gotovo nijedne intelektualne djelatnosti, kao ni ekonomske, koju ne pokrivaju međunarodne forme organizovanosti, čija je aktivnost uticajno doprinijela opštem progresu svijeta. Iza ove stvarnosti svijeta stoji duh antifašizma kao njen medijum i inspirator.

Spomenimo u ovom kontekstu i instituciju Evropske unije. Ona je nastala u procesu ujedinjavanja Evrope u cilju prevazilaženja suprotnosti u njoj. Ona je prvenstveno instrument mira u Evropi i istovremeno instrument jačanja svih potencijala napretka u Evropi. Nekadašnje antagonističke i ratne logore, instalirane u najmoćnijim evropskim

ANU BiH АНУ БиХ

državama, zamijenili su Evropski savjet i Evropski paralment s planom da se ostvare de Golove i Adenauerove vizije Evrope od Atlantika do Urala. Svjedoci smo privlačnosti EU i nastojanja država evropskog Istoka i Jugoistoka da postanu njene članice. Antifašizam je neosporno duh i duša ovog procesa preobražaja i ujedinjavanja Evrope. Realna je naša nada da stoljetni njemačko-francuski antagonizmi pripadaju prošlosti, da je stvorena osovina evropske integracije umjesto žarišta nacionalno-državne konfrontacije.

Ipak, ni u Evropi, kao ni u svijetu, ne ide sve po mjeri i u duhu proklamovanih načela. Poput UN, i EU pokazuje, kako se čini, primjere nedosljednosti i iznevjeravanja prihvaćenih opredjeljenja.

Biće tačnije ako kažemo da se radi o normalnim pojavama i teškoćama kroz koje Evropa mora da prođe na putu ujedinjavanja. Sve krizne situacije koje se i spriječavaju u procesu rađanja i obrazovanja ujedinjene Evrope shvatićemo ako imamo na umu da je u njoj stoljećima dominirao partikularizam feudalnih državica, a od 19. stoljeća nacionalnih država, osiguravan čitavim sistemom međudržavnih barijera i zidova, koje je fašizam pokušao da dokine nasiljima na putu svjetske prevlasti.

ANU BiH АНУ БиХ

Neuspjeh fašizma otvorio je čovječanstvu šansu da slijedi demokratski kurs povezivanja i ujedinjavanja, da narodi odbace metod osvajanja "Lebensrauma" preko svoje međunarodno-pravno priznate državne teritorije. Pad fašizma bio je i predstavlja događaj od svjetsko-istorijskog značaja, jer je potvrdio da svijet ima pameti i snage da ne podnosi nasilja koja ga bacaju vijekove u prošlost. Trebalo je da od tada prođe još gotovo pola stoljeća pa da bez rata, samo iz sebe, dođe do rušenja komunističkog poretka u Rusiji, istočnoj i jugoistočnoj Evropi, koji se tokom svoga postojanja također održavao sistemom nasilja.

I ovaj događaj ima svjetskoistorijski značaj, potvrđen u činjenici da su kratkog vijeka i bez budućnosti sistemi zasnovani na diktaturi, totalitarizmu i antidemokratizmu. Međutim, valja konstatovati da su različite posljedice koje prate ove istorijske događaje. Naime, dok je pad fašizma postakao demokratske i integrativne procese u zapadnoj Evropi, pad komunizma praćen je nacionalizmom u različitim stupnjevima intenziteta i žestine u državama na prostoru istočne i jugoistočne Evrope. Pad fašizma omogućio je obnavljanje Jugoslavije, pad komunizma izazvao je rušenje i razbijanje Jugoslavije jer je bila u komunističkom sis-

ANU BiH АНУ БиХ

temu. Pad komunizma podstakao je eskalaciju nacionalizma razornih razmjera. Rušenje Jugoslavije povuklo je za sobom razbijanje i destrukciju BiH velikosrpskom agresijom praćenom konfrontacijom unutrašnjih nacionalizama.

Ciljem i karakterom, velikosrpski fašizam potvrđuje tezu da je svaki fašizam, bilo u velikom ili malom narodu, nacionalfašizam. Hitlerov nacizam bio je inspirisan i prožet antisemitizmom, Miloševićev-Karadžićev fašizam nosi žig antimuslimanstva i antibosanstva. Njihovo velikosrpstvo ima za pretpostavku uništenje Bosne i biološko istrebljenje bosanskih Muslimana, svih Bosanaca, povijesnih čuvara Bosne, Bosanaca čija je hiljadugodišnja filozofija zajedništvo religija, naroda, kultura.

Prema fašističkoj teoriji "ratno stanje je životna norma, jer rat ima neizmjernu snagu ujedinjavanja nacije" da umnožava njene energije u cilju osvajanja tuđih teritorija. Fašizam propovijeda da je "rat najjači izraz života" i da su "ratovi revolucije zdravih naroda". U ratu se potvrđuje pravi način i najviši oblik života nacije. Fašizam, uopšte, uzdiže rat na nivo mita, veličanjem nacionalnih ratova i mitova nacionalne tradicije. Filozofiju nacije fašizam poistovjećuje sa ideologijom ratnih ciljeva.

Nacionalnu istoriju stvaraju ratovi, koji su podloga i izvorište filozofija nacije. Ona se konstituiše iz mitova tradicije, koju pretežno oblikuje fenomenologija ksenofobije.

Pod nabojem mržnje, velikosrpska oružana sila u licu Jugoslovenske narodne armije zločinima se obrušila na BiH. Razmjerama i svirepim oblicima genocida, ona je nadmašila Hitlerove divizije i Himlerove bataljone smrti. O tome svjedoče Soroševe edicije "Ratni zločini u BiH", kao i izvještaji profesora Mazovjeckog o etničkom čišćenju u BiH upućeni Savjetu bezbjednosti UN. Istorija nije zabilježila toliku količinu počinjenog zla nad ljudima koje treba uništiti u ime ostvarenja jednog monstruoznog nacionalnog programa koji se zove "Velika Srbija", da bi "svi Srbi živjeli u jednoj državi". Filozofsko-istorijsku i filozofsko-ideološku podlogu nalazimo mu u tekstovima dvojice srpskih autora. U raspravi "Srpski narodni mit i Evropa" srpski diplomata i radikal Miroslav Spalajković piše: "Tvorac srpskog nacionalizma, sv. Sava spojio je u narodnoj duši državu i crkvu, narod i veru, zemaljsko i nebesko". U tumačenju "Nacionalizma svetog Save" pridružuje mu se vladika Nikolaj Velimirović tezom da je "sjedinjenje vere i nacije izvršio sv. Sava pre 700 godina" i da je, prema

ANU BiH АНУ БиХ

tome, "nacionalizam srpski, kao stvarnost, najstariji u Evropi". Čelnici agresije na BiH, Slobodan Milošević i Radovan Karadžić genocidnim metodom stvaranja Velike Srbije potvrđuju da su duhovni potomci i autentični sljedbenici "najstarijeg nacionalizma u Evropi".

Pojava i razvoj fašizma između dva svjetska rata zaprijetili su čovječanstvu vraćanjem u eru barbarstva. Nad njegovim katastrofalnim posljedicama zamislili su se umni ljudi u svijetu i u naučnim ispitivanjima traže i ne prestaju da istražuju istorijske uzroke njegovog nastanka. Fenomen srpskog fašizma, izražen u velikosrpskoj agresiji na BiH, koja je preduzeta u aprilu 1992. da bi se uništila BiH i uspostavila Velika Srbija, otvorio se kao naučni, interdisciplinarni, problem ne samo u BiH, već i u razmjerama svijeta. Već smo u prilici da čitamo studije, prvenstveno istorijske, iz pera bosanskih, ali i američkih autora, koji su svojim naučnim interesom reagirali ne aktuelnu stvarnost BiH, na velikodržavni srpski pogrom i ratni plan da bude razorena i progutana. Antifašističkim opredjeljenjem u drugom svjetskom ratu demokratski svijet je potvrdio saznanje o opštečovječanskoj opasnosti od fašizma. Radilo se o činjenici da je ta opasnost dolazila od moćnih zemalja i velikih na-

roda. U aktuelnom primjeru srpskog fašizma postavlja se pitanje značaja opasnosti kada fašizam dolazi iz male zemlje i malog naroda. Po ponašanju institucija međunarodne zajednice moglo bi se zaključiti da je srpski fašizam lokalna pojava i stvar onih naroda koje neposredno ugrožava.

U periodu između dva svjetska rata italijanski i njemački fašizam bili su također fenomeni i tokom mnogih godina problemi u njihovim državama. Drugi svjetski rat je pokazao da su te nacionalne pojave, italijanska i njemačka, predstavljale općečovječansku opasnost. I jedan i drugi fašizam po bitnom obilježju objašnjavani su kao diktatura, totalitarizam, antidemokratizam, odnosno antikomunizam. Takva objašnjenja su jednostrana, kao što bi jednostrano bilo identifikovanje fašizma sa nacionalizmom. Međutim, ako bi se mogle prihvatiti navedene redukcije, najopštijeg karaktera je zaključak, nezavisno od epoha u kojima se javlja, mogao bi da glasi da bez nacionalizma nema fašizma i da je fašizam uvijek, u svakoj epohi, nacionalizam. Drugim riječima, nije svaki nacionalizam fašizam, ali svaki fašizam je nacionalizam. Ovaj koji hara po našem prostoru došao je sa epohom postkomunizma, a po širini oblika i po dubini zločina nesravnjiv je sa svim prethodnim.

ANU BiH АНУ БиХ

Nauka, ne samo naša, bosanska, već nauka uopšte, svjetska, stoji pred istraživanjem korijena i suštine četništva kao fenomena fašizma postkomunističkog doba. Karakteristično je da srpski fašizam ne ispoljava u prvom planu antikomunističke tenzije, već je svu istorijsku akumulaciju ksenofobije usmjerio na razaranje Bosne i Hrvatske i posebno na istrebljenje bosanskih Muslimana kao vjerske i nacionalne zajednice. U tome svjetska zajednica ne vidi opasnost za sebe, uvjerena da je srpski fašizam kao fašizam malog naroda ne može baciti u treći svjetski rat.

Ako, pak, dozvolimo da je ovo gledište logički racionalno, ostaje činjenica da se svjetska zajednica blamira pred istorijom nepreduzimanjem sredstava koja joj stoje na raspolaganju da uništi srpski fašistički osinjak. Antifašistima ovdje i u svijetu postavlja se takođe pitanje kako objasniti pojavu fašizma i to sa takvom žestokom erupcijom u zemlji u kojoj je bio poražen vojnički u narodnooslobodilačkom ratu 1941-1945? Antifašizam će sigurno dati svoj doprinos odgovoru na ovo pitanje, ali pravi odgovor može dati samo nauka - istoriografija, etnologija, sociologija, psihologija, pa i biogenetika, svaka posebno i sve zajedno, sintetički.

Ako bi se danas, prema protokolarnim, zvaničnim obilježavanjima 50-godišnjice 9. maja širom planete, pravila politička slika, ona bi od zemlje do zemlje, kao i unutar pojedinih zemalja, bila toliko različita i mutna, da bi se neminovno nametao zaključak da svjetskim tokovima upravlja konfuzija, koja ne dopušta da se u njima razaberu pravci i tendencije. Međutim, unatoč konfuziji, svijet povezuje linija antifašizma, prepoznatljiva po svojim izvorištima, oblicima, porukama i poukama, po mogućnostima izraza političke volje čovječanstva da kroji budućnost bez straha, nadmoćno i nasuprot silama mraka i destrukcije. Možemo biti zadovoljni što na sunčanom sistemu naše planete antifašistička Bosna sija svojom zvijezdom, plamenom zajedništva, upaljenim prije hiljadu godina. Dvadeset prvo stoljeće izraziće joj zato svoju zahvalnost.

ANU BiH АНУ БиХ

ANTIFAŠIZAM DANAS

Enver REDŽIĆ

Za izdavača

Ivan ŠTRAUS, Akademik

predsjenik Odbora ANUBiH

Lektura

Nenad BOJANIĆ

Kompjuterska priprema

Rasim KOVAČEVIĆ

ANU BiH АНУ БиХ

Štampa

"ADEN", Sarajevo

Tiraž: 200 primjeraka